

ПЕРШІ КИЇВСЬКІ УЧНІ М. П. ВЕРХАЦЬКОГО

У цій статті досліджено початок педагогічної діяльності видатного українського режисера, театрознавця, патріарха української театральної педагогіки, режисера-лаборанта, секретаря режисерського штабу «Березоля» Л. С. Курбаса, професора Михайла Полієвктовича Верхацького в Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого.

Ключові слова: Михайло Верхацький, Лесь Курбас, Володимир Довбищенко, Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого, майстерня.

В этой статье исследовано начало педагогической деятельности выдающегося украинского режиссера, театроведа, патриарха украинской театральной педагогики, режиссера-лаборанта, секретаря режиссерского штаба «Березоль» Л. С. Курбаса, профессора Михаила Полиевктовича Верхацкого в Киевском государственном институте театрального искусства им. И. К. Карпенко-Карого.

Ключевые слова: Михаил Верхацкий, Лесь Курбас, Владимир Довбыщенко, Киевский государственный институт театрального искусства им. И. К. Карпенко-Карого, мастерская.

In this article investigational beginning of pedagogical activity of the prominent Ukrainian stage-director, specialist in drama study, patriarch of Ukrainian theatrical pedagogics, laboratory stage-director-assistant, secretary of stage-director staff of «Berezil», professor Mikhailo P. Verkhatskyi in the Kyiv state institute of dramatic art named of I. K. Karpenko-Karyi.

Keywords: Mikhailo P. Verkhatskyi, Les Kurbas, Volodymyr Dovbyshchenko, Kyiv state institute of dramatic art named of I. K. Karpenko-Karyi, workshop.

Проблема, якій присвячується дослідження, полягає в тому, що українськими мистецтвознавцями недостатньо досліджувалася педагогічна діяльність українського режисера, театрознавця, патріарха української театральної педагогіки, режисера-лаборанта, секретаря режисерського штабу «Березоля» Л. С. Курбаса, професора Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого Михайла Полієвктовича Верхацького (17 травня 1904 р., с. Заруднівське Лохвицького повіту кол. Полтавської губернії — 16 лютого 1973 р., м. Київ).

Виходячи з проблеми, ми визначимо мету дослідження: дослідити та проаналізувати початок педагогічної діяльності М. П. Верхацького в Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого.

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою вивчення творчої і педагогічної діяльності провідних українських митців, які з тих чи

інших причин опинилися поза зоною уваги вітчизняних мистецтвознавців.

Науковими завданнями цієї статті є дослідити початок педагогічної діяльності в Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого М. П. Верхацького; навести причини, внаслідок яких студентів другого курсу майстерні В. С. Довбищенка очолив М. П. Верхацький; розповісти про творчі здобутків учнів М. П. Верхацького.

У 1952 році Михайло Верхацький після шістнадцяти років вимушеного перебування в Узбекистані повернувся в Україну і розпочав роботу в Київському державному інституті театрального мистецтва (КДІТМ) ім. І. К. Карпенка-Карого доцентом кафедри майстерності актора і режисури.

Того ж таки 1952 року вже дуже хворий режисер театру і кіно, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (1946) В. С. Довбищенко (21.11.1910 р., Харків — 24.09.1953 р., Київ), який піддавався го-

нінням за сміливу статтю в московському журналі «Театр» про справжній стан українського театру, набрав свою другу майстерню в КДІТМ. Проте на початку другого курсу, у вересні 1953 року, після тривалої і тяжкої хвороби, відійшов у світ інший.

Після цієї трагедії осиротілу майстерню режисерів і акторів театру очолив М. Верхацький, який знав В. Довбищенка ще з Харківського театрального інституту.

З майстерні цих двох видатних педагогів вийшло багато відомих українських діячів мистецтва. Зокрема, Вадим Чубасов, Родіон Єфименко, Володимир Луговський (Лубенський), Леонід Зарубін та ін.

Розглянемо їхнє подальше творче і кінопедагогічне життя. Український режисер телевізійного фільму, заслужений працівник культури УРСР (1976), кінопедагог Р. Єфименко (справжнє прізвище Юхименко) (6.11.1934 р., Одеса — 18.03.2008 р., Київ) уславився тим, що в першій майстерні режисерів телевізійного фільму на кінофакультеті Київського державного інституту театрального мистецтва (КДІТМ) ім. І. К. Карпенка-Карого (нині Інститут екранних мистецтв (ІЕМ) Київського національного університету театру, кіно і театру (КНУТКТ) ім. І. К. Карпенка-Карого) виховав цілу плеяду відомих українських і російських митців екрана.

У 1952 році Родіон Єфименко вступив до Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (нині Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого), 1957 року здобув диплом «режисера драми», проте працював у театрі недовго — його манили екранні мистецтва: спочатку асистентом режисера, згодом режисером-постановником працював на Київській кіностудії художніх фільмів (1957–1958), Київській студії телебачення (1958–1965), з 1966-го — на Київській студії «Укртелефільм», де зняв «Місто, в якому ми живемо» (1959), «Наші зустрічі» (1960), «Карнавал юності» (1961), «Свіччине весілля» (1962), «Останні» (1963), «Сторінка життя» (1964, також автор сценарію, в основу якого покладено поему П. Тичини «Шевченко і Чернишевський», а також біографічні матеріали, записи в щоденнику, архівні матеріали), «Добрий день, Києве» (1965), «Тут жив Кобзар» (1966), «Тридцять три хвилини мовчання» (1967), «Година над планетою» (1968), «Ятрань» (1969)¹.

На замовлення Державного комітету з радіомовлення та телебачення у 1969 р. в КДІТМ відбувся перший прийом на курс режисури телевізій-

ного фільму². Майстром курсу було призначено випускника майстерні В. Довбищенка — М. Верхацького Родіона Єфименка. Він запросив свого товариша й одногрупника В. Чубасова, який щойно закінчив аспірантуру ВДІКу, бути другим педагогом. Тому в багатьох українських і російських довідниках можна знайти в біографіях їх учнів три варіанти запису: «випускник майстерні Р. Р. Єфименка — В. Л. Чубасова», «випускник майстерні Р. Р. Єфименка», «випускник майстерні В. Л. Чубасова».

До складу студентів цієї майстерні ввійшли студенти, які в подальшому уславили українське й російське телебачення і кінематограф: Володимир Бортко, Анатолій Борсюк, Микола Малецький, Борис Небієрідзе, Володимир Попков.

Під час навчання студенти цієї майстерні були присутні на зйомках стрічок Р. Єфименка «Пізнай себе» (1971, «Гран-прі» і Золота медаль Міжнародного фестивалю медико-санітарних фільмів, Варна, Болгарія, 1973), «Перший шторм» (1972).

Після випуску студентів Р. Єфименко активно знімав. У його режисерському активі: «Сад дружиби» (1976, диплом Всесоюзного огляду політичного телефільму, Львів, 1979), «Хто за? Хто проти?» (1977), «Наталка Полтавка» (1978), «Клятва біля прапора» (1981), «Країно моя — доле моя» (1981), «Республіка на колесах» (1983), «З днем народження» (1983), «Пісні Ігоря Шамо» (1984) та ін.³

Український кінорежисер-педагог, кінознавець, професор кафедри кіно-, телемистецтва Київського міжнародного університету, член Національної спілки кінематографістів України Вадим Львович Чубасов (6 серпня 1934 р., м. Київ — 24 листопада 2007 р., м. Київ) по праву вважається одним із метрів української школи телевізійної режисури.

З перших років свого життя Вадим Чубасов вирізнявся жагою до знань. У важкі повоєнні часи він у 24-й Київській чоловічій школі навчався так завзято, що в 1952 р. отримав золоту медаль і мав право вступити до будь-якого інституту в СРСР без іспитів, проте обрав Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого.

Уроки Віктора Довбищенка і Михайла Верхацького не минулися даремно: дипломна вистава В. Чубасова «Вулиця трьох Солов'їв, 17» за Д. Добриніним була гарно сприйнята професорсько-викладацьким складом цього навчального закладу.

1957 року Вадим Чубасов отримав диплом з відзнакою за спеціальністю «Режисер драматич-

ного театру» та був направлений до Миколаївського обласного російського драматичного театру ім. В. П. Чкалова, де поставив спектаклі «Учень диявола» за Б. Шоу (1957), «Філумена Мартурано» за Е. де Філіппо (1958), «Примхи Беліси» за Лопе де Вега (1958) та «Людина у відставці» за А. Софронівим (1958).

Проте через деякий час Чубасов вирішив освоювати новий вид мистецтва — телебачення, яке тоді лише ставало на ноги і потребувало молодих завзятих режисерів. Театральний досвід став у пригоді молодому режисерові на Київській студії телебачення, де В. Чубасов працював від 1959 до 1966 року режисером, а потім і в. о. головного редактора.

Окрім шаленого темпераменту і завзяття, режисерській парадигмі Вадима Чубасова притаманна жага до експериментів, коли перед самим собою та знімальною групою ставилися надзвичайно важкі завдання. На Київській студії телебачення режисер зняв близько 200 телевізійних програм різних форм і жанрів, декілька фільмів і вистав. Ось основні: «Сашко обирає дорогу» за М. Зарудним (1959), «Смолоскипи» за Г. Полднєвим (1959), «Як робиться фільм» за К. Чапек (1960), «Портрет» за П. Байдебурою (1960), «Мисливські усмішки» за творами Остапа Вишні (1960), «На колючому дроті» за творами О. Довженка (1963), «Вирізьблені у пам'ятник письменна» за сонетами В. Шекспіра (1964), «Вантаж» за творами Я. Галана (1964), «Музикант» за М. Шпановим (1965)⁴.

За зроблену Чубасовим літературну композицію «Слово про Кобзаря» (1961) його ім'я занесене до «Шевченківського словника»⁵. Отримала схвальні оцінки телевістава В. Чубасова «Перший день свята» (1965) за Н. Хікметом.

Вадим Чубасов 1966 року вступив до аспірантури новоствореної кафедри телебачення Всесоюзного державного інституту кінематографії (нині Всеросійський державний університет кінематографії ім. С. А. Герасимова) до визначного радянського кінорежисера-педагога, чийм ім'ям було названо ВДІК, — Сергія Аполлінарійовича Герасимова. В. Чубасовим було оприлюднено дві статті у збірнику наукових статей викладачів і аспірантів московського кіноінституту: «Импровизационность в художественном телевидении»⁶ та «К проблеме времени на телевидении»⁷.

Випустивши 1974 року спільний курс режисерів телевізійного фільму з Р. Єфименком, 1975 року В. Чубасов уперше в Радянському Союзі набрав творчу майстерню стаціонарного нав-

чання за спеціалізацією «Режисура телебачення», якою керував до 1980 року. Другу майстерню за спеціалізацією «Режисура телебачення» він набрав 1981 року, після випуску якої, в 1985 році, була набрана й третя майстерня, якою Вадим Чубасов опікувався до 1988 року.

Упродовж 1988–1989 рр. В. Чубасов займався організаційною та методичною підготовкою здійснення заочного навчання за спеціалізацією «Режисура телевізійних програм»: розробка навчального плану, удосконалення програм, вироблення принципів поєднання денного й заочного навчання.

1990 року Вадим Чубасов здійснив прийом до першої спільної денно-заочної майстерні «Режисура телевізійних програм».

Слід виокремити велику роль В. Чубасова в розробці багатьох навчально-методичних комплексів з телевізійної освіти. Більшість з них майстер читав на кінофакультеті КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого: «Режисура кіно і телебачення», «Майстерність актора», «Історія режисури театру, кіно та телебачення», «Історія драматургії», «Монтаж у кіно і телебаченні» тощо.

Паралельно з викладанням на кінофакультеті КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого, як, до речі, і В. Кісін, В. Чубасов провадив педагогічну діяльність у Київському філіалі Всесоюзного інституту підвищення кваліфікації працівників телебачення і радіомовлення (з 1991 року — Інститут підвищення кваліфікації Держтелерадіокомпанії України), а також на кафедрі телебачення і радіомовлення факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Важливою частиною виховного процесу Вадим Чубасов вважав керівництво курсовими та дипломними роботами з курсів «Режисура кіно і ТБ» та «Майстерність актора». Разом зі студентами в навчальному театрі (театрі-студії) КДІТМ В. Л. Чубасов поставив такі вистави: «Аварія», Ф. Дюренматт (1972, режисер-педагог); «Дванадцять розгніваних чоловіків», Роуз (1973, автор перекладу, режисер-педагог і постановник); «Подорож найкраща у світі», Ф. Менлі (1978, режисер-педагог і постановник); «Страх і відчай у Третій імперії», Б. Брехт (1979, режисер-педагог і постановник); «Жайворонок», Ж. Ануй (1979, автор перекладу, режисер-педагог і постановник); «Фантазії Фарятева», О. Соколова (1983, режисер-постановник); «Скупий лицар», О. Пушкін (1984, режисер-педагог і постановник); «Одруження», М. Гоголь (1993, режисер-педагог і постановник) тощо.

Кожна з вищезгаданих вистав гарно сприймалася професорсько-викладацьким складом і студентами, але найбільше запам'яталася дипломна вистава «Король Ричард III» за В. Шекспіром, яку в межах педагогічної роботи зі студентами 4-го курсу кіноакторського факультету КДІТМ (художній керівник курсу заслужений артист УРСР Б. Ставицький) у Навчальному театрі (театрі-студії) цього навчального закладу поставив В. Чубасов.

1989 року завідувач кафедри режисури кіно і телебачення В. Кісін висунув ініціативу, аби В. Чубасов протягом року пройшов стажування на одній з перших того часу незалежних студій «Перспектива» в І. Романовського. Результатом цієї роботи була перша серія науково-популярного фільму «Сергій Ейзенштейн: уроки монтажу». Цей надзвичайно корисний для навчального процесу творчих кінотелевізійних інститутів фільм Вадим Чубасов побудував на матеріалі кінокартин С. Ейзенштейна та його лекцій про монтаж; наситив фрагментами кінофільмів, прикладами з живопису, думками відомих режисерів, що значно полегшує сприйняття законів монтажу студентами.

Режисер упродовж більшої частини життя викладав на кінофакультеті КДІТМ, проте останнє десятиліття свого життя присвятив становленню кафедри кінотелемистецтва Інституту журналістики та кінотелемистецтва (нині — Інститут телебачення, кіно і театру) Київського міжнародного університету (КиМУ).

Після смерті багаторічного завідувача кафедри телевізійної режисури В. Кісіна багато хто із фахівців, котрі створювали цю кафедру, перейшли — хто на створену Кісіним кафедру телебачення в Інституті кіно і телебачення Київського національного університету культури і мистецтв; деякі, серед яких були доктор мистецтвознавства В. Горпенко, В. Чубасов і його колишня учениця, а того часу відомий режисер-кінопедагог І. Дніпренко, — у Київський міжнародний університет.

Перший набір студентів за фахом «кінотелемистецтво» відбувся влітку 2002 року. Тоді ця спеціальність існувала на базі Інституту журналістики Київського міжнародного університету. У цей час Чубасов перейшов працювати з КНУТКТ до КиМУ, де й набрав два курси (майстерні) спеціалістів: денної та заочної форми навчання.

Кіно- і телепедагоги багатьох інститутів використовують у навчальному процесі, окрім вищезгаданого науково-популярного фільму «Сергій Ейзенштейн: Уроки монтажу», навчальний посібник В. Чубасова «Вступ до спеціальності “Кінотелемистецтво”», випущений у КиМУ.

З 2004 року в Київському міжнародному університеті активно працює Всеукраїнський фестиваль «Молоде телебачення», ініціатором проведення якого був професор кафедри кінотелемистецтва Інституту журналістики та кінотелемистецтва (нині — Інститут телебачення, кіно і театру) КиМУ Вадим Чубасов.

Після передчасної смерті митця його учні та колеги, серед яких чільне місце посідають І. Дніпренко та М. Мироненко, продовжили і розширили діяльність цього фестивалю, і з 2009 року фестиваль набув статусу міжнародного.

Улітку 2007 року В. Чубасов набрав дві нові майстерні (стаціонарна та заочна форми навчання), проте провчитися під керівництвом майстра студенти змогли менше трьох місяців. У листопаді 2007 року серце Вадима Чубасова зупинилося.

Відомий український режисер-мультиплікатор Леонід Семенович Зарубін (1.09.1926 р., с. Орлик Полтавської обл. — 9.12.2003 р., Київ) після закінчення Дніпропетровського театрального училища в 1949 році, вступив на режисерський факультет Київського державного інституту театрального мистецтва до майстерні В. Довбищенка — М. Верхацького. Після отримання 1957 року диплома режисера театру працював актором Російського драматичного театру в Кривому Розі, головним режисером Київського театру ляльок.

З 1965-го став режисером творчого об'єднання мультиплікації студії «Київнаукфільм», де створив анімаційні фільми: «Подарунок» (1968), «Івасик-Телесик» (1968), «Страшний звір» (1969), «Як їжачок шубку міняв» (1970), «Солом'яний бичок» (1971), «Про поросятко, яке вміло грати у шахи» (1971), «Бегемот і сонце» (1972), «Мишеня, яке хотіло бути схожим на людину» (1972), «А нам допоможе робот» (1975), «Козлик та ослик» (1976), «Никчемучка» (1977), «Казка про чудового лікаря» (1980), «Сонценятко», «Андрійко та темрява» (1981), «Ванька Жуков» (1982), «Щасливий принц» (1990, співавтор сценарію і режисер), «Полювання» (1992), «Тредичино» (1993), «Вій» (1996, разом з Аллою Грачовою) та ін.

Серед тогочасних випускників КДІТМ учнями М. Верхацького себе вважали Сергій Сібель, Фелікс Соболев, Юрій Суярко, Володимир Луговський (Лубенський), Лев Удовенко та ін.

Український актор кіно і театру, заслужений артист України (2003) Сергій Костянтинівич Сібель (нар. 1.05.1933 р., м. Київ) після закінчення навчання у М. Верхацького в КДІТМ шість років працював у Київському театрі юного глядача, з 1960 року був актором Київської кіностудії ху-

дожніх фільмів ім. О. П. Довженка. Грав у фільмах: «Командир корабля», «Назар Стодоля», «Гроза над полями», «Літа молодії» (Юрко), «Катя-Катюша» (Скорород), «Таємниця Дімки Кармія» (кок), «Акваланги на дні» (Льолін), «Експеримент доктора Абста» (Бархольм), «Пошук» (секретар), «Тільки ти» (Льоша), «Право на любов» (Старцев). На Ленфільмі знявся у стрічках: «Максим Перепелиця» (Самусь), «Не май сто карбованців» (Сергій), «Невиплачений борг» (Петро Ширяєв). Грав також в епізодах кінокартин: «Місто – одна вулиця», «Повернення Вероніки», «Ракети не повинні злетіти», «Казка про Хлопчиша-Кибальчиша», «Загибель ескадри», «Місяць травень», «Десятий крок», «Непосиди», «День Ангела», «У тридев'ятому царстві», «Небезпечні гастролі», «Чорний капітан» та ін.

Геніальний український кінорежисер науково-популярного кіно, заслужений діяч мистецтв України (1970), лауреат Державної премії СРСР (1972), премії М. В. Ломоносова АН СРСР (1968), кінорежисер-педагог Фелікс Михайлович Соболев (25.07.1931 р., Харків — 20.04.1984 р., Київ) є одним з творців і лідером «київської школи наукового кіно». Фелікс Соболев закінчив Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого як актор у 1953 році у М. Верхацького та режисерський факультет 1959 року у В. Харченка.

За розподілом відпрацював актором три роки в Миколаївському театрі юного глядача, потім повернувся до Києва, де з 1956 року працював спочатку асистентом режисера, а після здобуття диплома режисера — режисером-постановником Київської кіностудії науково-популярних фільмів, де створив такі фільми: «На ланах семирічки» (1960), «Моє зречення» (1961), «Нашому тренеру» (1962), «Загадковий 102-й» (1964), «Завдання вирішить кібернетика» (1963), «Мова тварин» (1967, Ломоносовська премія I ступеня, 1968; приз Всесоюзного кінофестивалю «Золотий кінокадр»; призи фестивалю в Ірані — «Золота статуетка» та «Золотий дельфін»; приз фестивалю в Камбоджі — «Срібний кубок»; приз XII Міжнародного кінофестивалю в Лейпцигу «Золотий голуб»; Золота медаль фестивалю в Будапешті; почесні дипломи МАНК і фестивалю в Белграді); «Сім кроків за обрій» (1968), «Чи думають тварини» (1969, почесний диплом МАНК), «Я та інші» (1971), «Етюди про моральність» (1973), «Інститут надій» (1974), «Біосфера! Час усвідомлення» (1974), «Подвиг» (1975), «Біля джерел людства» (1976), «Дерзайте, ви — талановиті» (1979), «Коли

зникають бар'єри» (1980), «Київська симфонія» (1982), «Голоси Києва» (1982 спільно з Йосипом Пастернаком), «На прицілі ваш мозок» (1985). Стрічку «На прицілі ваш мозок» завершував Віктор Олендер, який 1997 року присвятив Ф. Соболеву десятисерійний фільм «Фелікс Соболев. Увірвана місія», показаний на телеканалі «1+1».

З 1973 року Ф. Соболев був художнім керівником майстерні наукового кіно на кінофакультеті КДІТМ. Найвідоміший серед його учнів — провідний український і російський кінорежисер, продюсер, засновник телеканалу «1+1» О. Роднянський.

Кінорежисер Юрій Федорович Суярко (25.03.1930 р., м. Заліщики Тернопільської обл. — 31.07.1995 р., Київ) після закінчення в 1954 р. акторського факультету КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого працював у театрах Коломиї, Тернополя, Луцька (1954–1958), асистентом режисера і режисером редакції передач для дітей Київської студії телебачення (1959–1965). З 1965 р. став режисером студії «Укртелефільм», де створив фільми (у багатьох з них був автором сценаріїв): «Це малюнок хлопчиська» (1965), «Все це не так просто», «Нам – сімнадцять», «Дума про дім», «Хліб-сіль на рушнику» (1966), «Концерт для Монреалю», «Сурімоно», «Майстри Київського оперного», «Планета Сперанта», «Самодіяльність Дарниці» (1967), «Двадцять з гаком», «Буковинські вечірки», «Танці дружби» (1968), «Пісня кольорів», «Банкір» (1969), «Для домашнього вогнища», «Поступися місцем» (1970), «Чорне і біле», «Сім пісень дружби» (1971), «Рим-17», «Катавасія» (1972), «Корабель закоханих» (1973), «Зачарований вітряк», «Лийся, пісне, над Вітчизною» (1976), «Перстень з діамантом» (1978), «За рікою, за Луганкою», «Ріка любові нашої», «Лісова пісня» (1981, у співавт.), «Закут» (1990, відео), «Тіні забутих предків» (1990, відео), «Триптих» (1990, відео), «За часів Гайхан-бея» (1991, відео, авт. сцен., кінооператор Юрій Бардаков), «Згадуючи дяглевські вечори», «Зловісна доля» (1992), «Зі стежок на шлях широкий» (1992, співавт. сцен.) та ін.

Український кінорежисер, письменник Володимир Іванович Луговський (Лубенський) (нар. 18.04.1929 р., с. Линовці Чернігівської обл.) після закінчення у 1955 році КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого у М. Верхацького працював на Київській кіностудії художніх фільмів ім. О. П. Довженка. Був режисером фільмів «Це тверда земля» (1967), «На зорі туманної юності» (1970, телефільм), «Невідомий, якого знали всі» (1972),

«Дивитися в очі...» (1975), «Параджанов. Я знімаю геніальний фільм» (1991).

Автор книжок: «Людина з нашого оркестру»⁸, «И пока ты живешь. Повесть и рассказы»⁹, «Недокопана криниця»¹⁰, «Глорія Дей»¹¹. В. Луговський свою роботу другим режисером легендарного фільму «Тіні забутих предків» описав у книжці про С. Параджанова «Невідомий маестро»¹².

Український кінорежисер заслужений діяч мистецтв України (1969), лауреат Республіканської премії ім. Я. Галана (1975) Лев Володимирович Удовенко (нар. 19.08.1932 р., Київ) закінчив акторський (1954) і режисерський (1959, у М. Верхацького) факультети КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого. З 1959 р. став режисером студії «Київнаукфільм», де зняв стрічки: «Реконструкція шахт Донбасу», «Механічне доіння корів» (1961), «Ми не маленькі» (1962), «Для вас, гірники» (1962, диплом МКФ, Прага), «На старті – електроніка» (1963), «Техніка безпеки у вантажному господарстві» (1964), «Фурси – місяць» (1965), «Виробництво кукурудзи», «Наша Україна» (1966), «Роздуми про сучасника» (1969), «Хата нашого роду» (1970), «Вбивця відомий» (1972, Республіканська премія ім. Я. Галана, 1975), «Іду дорогою століття», «Битва за голубі кілометри» (1974), «Стратегія хлібного поля» (1975), «Уроки на завтра», «Стоїмо на сторожі» (1976), «Курсом відкриттів і прогресу» (1979), «Ріки впадають у майбутнє», «Рушії прогресу» (1980), «Ім'я на фюзеляжі» (1982), «Вогонь слова» (1984), «Не сотвори жменю попелу» (1987), «Не губи древо життя» (1988), «А правда зробить вас вільними» (1989), «Відроджувати» (1990), «Древо роду», «Місто на семи горбах» (1991), «Святий Київ наш великий», «Мій сивий старче» (1992), «Незнищенне товариство» (1994), «Благословляю і молюся» (1996, авт. сц.), «Всесвітні ведмеді» (1997), «Дід Мороз і зниклі олені» (1997) тощо.

Лев Удовенко після закінчення акторського факультету КДІТМ, скоріш за все за порадою М. Верхацького відразу вступив до нього на режисуру.

Отож, підсумовуючи, можна сказати, що досліджено початок педагогічної діяльності в Київському державному інституті театрального

мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого колишнього «березільця», режисера-лаборанта, секретаря режисерського штабу «Березоля» Л. С. Курбаса М. Верхацького; наведено причини, внаслідок яких студентів другого курсу майстерні В. Довбищенка очолив М. Верхацький; розказано про творчі здобутки його учнів. Проте перспективи наукових розвідок залишаються великими, оскільки малодослідженою залишається подальша педагогічна діяльність Михайла Верхацького в Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого.

¹ Спілка кінематографістів України. — К. : Мистецтво, 1985. — С. 56–57.

² Загальна характеристика кафедри «режисура телебачення» // Мистецтво молодих — 2000 : каталог дипломних робіт випускників КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого 1996–2000 / Академія мистецтв України ; Національна спілка кінематографістів України ; Міністерство культури і мистецтв України ; КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого / упоряд. І. Б. Зубавіна. — К. : ВПП «Компас», 2000. — С. 17.

³ Спілка кінематографістів України. — К. : Мистецтво, 1985. — С. 57.

⁴ Чубасов В. Л. Фільмографія / В. Л. Чубасов // Приватний архів Т. В. Щербатюк. — Арк. 4.

⁵ Панасєва Татяна. В его мире все называется своими именами / Татяна Панасєва // Киевские ведомости. — 1994. — 12–18 декабря. — С. 15.

⁶ Чубасов В. Л. Импровизационность в художественном телевидении / В. Л. Чубасов. — М. : ВГИК, Научно-исследовательский отдел, 1970. — Вып. 4. — С. 45–54.

⁷ Чубасов В. Л. К проблеме времени на телевидении / В. Л. Чубасов // Проблема времени в искусстве и кинематограф. — М. : ВГИК, 1972. — Вып. 4. — С. 87–121.

⁸ Луговський В. І. Людина з нашого оркестру / В. І. Луговський. — К. : Радянський письменник, 1973. — 233 с.

⁹ Луговський В. І. И пока ты живешь... / В. І. Луговський. — М. : Советский писатель, 1979. — 304 с.

¹⁰ Луговський В. І. Недокопана криниця / В. І. Луговський. — К. : Молодь, 1984. — 253 с.

¹¹ Луговський В. І. Глорія Дей / В. І. Луговський. — К. : Радянський письменник, 1988. — 267 с.

¹² Луговський В. І. С. Параджанов. Невідомий маестро / В. І. Луговський. — К. : Академія, 1998. — 173 с.